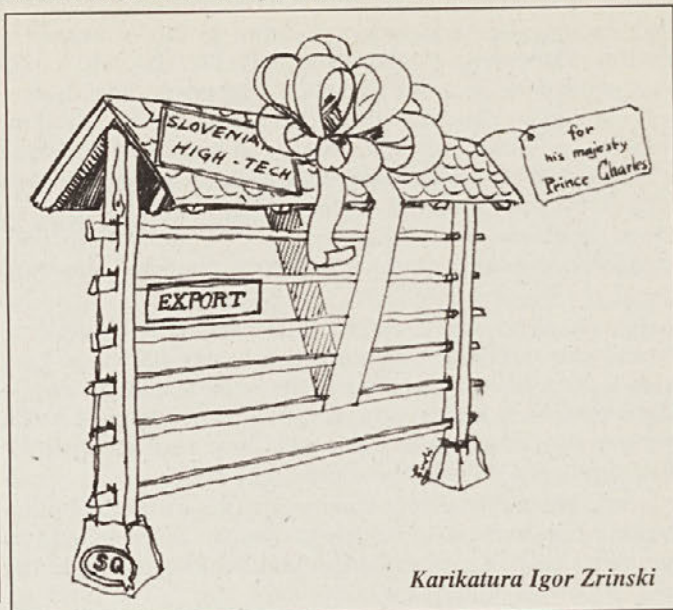

OBZORJA STROKE

Ohranili se bosta njegova oblika in namembnost, kar pomeni, da sta tako popolni, da ustrezata tudi današnjemu načinu gospodarjenja.

Spreminjajo se predvsem materiali. Res je, da so lesene stebre v glavnem zamenjali betonski in da leseni stebri že dolgo stojijo na kamnitem ali betonskem podstavku. Toda v času, v katerem so naravne zaloge še kako dragocene, bi lahko uporabili nove zamisli, kako gradnjo kozolca prilagoditi novim časom in naravovarstvenim zahtevam 20. stoletja.

Positivni naboj akcije naj se ne bi ustavil zgolj na horuk selitvah kozolcev in polemikah v slovenskem časopisu, temveč se naj preusmeri v skupno dolgoročno reševanje ciljev, ki so bili v akciji sicer zastavljeni, a, žal, še nenačeti: sprejem ustrezne davčne in spomeniškovarstvene zakonodaje, ki naj bi pomagala z nasveti, materialom in denarjem, vzgoja nadaljnega rodu tesarjev, iskanje novih funkcij artefaktov tradicionalnega kmetijstva. Kozolci, kot tudi drugi dosežki ljudskega stavbarstva, pač niso samo stvar kmetov, etnologov in arhitektov, temveč širše kulturovarstvene zavesti.

Karikatura Igor Zrinski

Bojan Baskar

UDK 39 : 572.026

MISTERIOZNA ETNOGRAFIJA

Dovolite mi, da kot outsider in nepovabljen (ne pa tudi neizzvan) brez sovražnih namenov povem nekaj svojih misli o vprašanih, ki zadnje čase tarejo vašo skupnost. Rajko Muršič v zapisu "O razmerju med etnologijo in kulturno antropologijo ter predvsem o teoriji v etnologiji: žolčno provokativni esej za enkratno uporabo"¹⁾ uporabi sibilsko oznako "spor oddelkov" (ne več "spor fakultet").²⁾ Gre za spor med oddelki kakšne fakultete (ali več fakultet) ali gre za spor na kakšnem oddelku samem?

Etnologi, kolikor jih poznam, niso vsi prepričani, da se naši etnologiji obeta sijajna prihodnost. Rajko Muršič v že omenjenem članku sklone s črnogledno napovedjo, da "bomo po asfaltu še naprej hodili bosí. Ali obuti kvečjemu v izposojene opanke."³⁾ Iz konteksta, v katerem je napoved dana, si jo je mogoče razlagati vsaj na dva načina:

1) da bo etnološka skupnost v vsakem primeru ostala bosa (in bo nemara le njeno antropologizirajoče krilo nosilo sposojene opanke?);

2) da bodo bosí ali v sposojenih opankah hodili po asfaltni cesti samo tisti etnologi, ki bodo ostali gluhi za izziv antropologije.

V zadnji instanci me je k temu zapisu pripravila okoliščina, da se zdajšnje zagate nacionalne etnologije artikularajo na straneh *Glasnika SED* predvsem kot pretresanje razmerij oziroma meja med etnografijo, etnologijo in antropologijo. Ta preokupacija je lahko epistemološka, in kot epistemološka preokupacija je to tudi moja preokupacija. O teh vprašanih sem tudi sam pisal in prav kot posledica tega pisanja se je moje ime začelo pojavljati na straneh vašega cenjenega *Glasnika*.

Pretresanje omenjenih razmerij seveda ni zmeraj epistemološko. Zaradi tega je tudi mogoče izkoristiti

priložnost in navreči, da je razmejevanje sosednjih ved tipično slovenska vrtičkarska strast (vrojena slovenskemu vrtičkarskemu značaju, pravi Muršič v članku). Prav gotovo: če ves čas le razpravljamo o mejah med vedami, o njihovih pristojnostih in o njihovih pravih imenih, nam zmanjka časa za razvijanje teh ved. Natalija Vrečer zato zaklinja čase, ko bomo ... v slovenski etnologiji ... in kulturni antropologiji "lahko nekega dne razpravo o teh dveh oz. eni vedi že zaključili in se raje posvetili sadovom teh dveh znanstvenih ved, se pravi le raziskavam".⁴⁾ Vzklik je v zdajšnjem ozračju razumljiv, toda vede ni mogoče plodno razvijati, če njena epistemološka vprašanja enkrat za vselej naženemo v kot.

Preden grem naprej, naj še dodam, da se ne morem docela strinjati s tole Muršičevo trditvijo: "Problem slovenske etnologije pa je v tem, da je edini vrtiček, ki ji ga priznavajo ostale stroke kot njenega, prav 'gartle' tradicionalne 'ljudske' kulture...".⁵⁾ Veda, ki ji pripadam po institucionalni delitvi akademskega dela, vsaj na mojem "delovnem mestu" zagotovo ne gleda na nacionalno etnologijo zviška in še bolj zagotovo ne vidi njenega predmeta omejenega na tradicionalno "ljudsko" kulturo. Gotovo pa je res, da je ugled vsake vede najprej odvisen od solidnosti njenih rezultatov in šele nato od dojemljivosti drugih ved za njene rezultate. Nekoliko sem tudi zadržan do pejorativnih konotacij, ki jih je nasploh deležen pojem vrtičkarstva. Prav etnologi bi morali po mojem povrniti metafori vrtičkarstva ugled, saj se s to prijetno trivialno dejavnostjo privilegirano srečujejo in zato tudi lahko vedo, da svet vrtičkarjev navadno ni zaplankan svet, temveč inovativen svet eksperimentalnega brkljanja. Kateri so bili tisti modernizmi, ki so med Slovenci tako uspešno očrnili njihovo sicer tako priljubljeno dejavnost?

O razmerjih med etnografijo, etnologijo in antropologijo se tu nisem namenil posebej razpravljati. Zazdelo se mi je, da bi že skoraj moral povedati kakšno besedo sebi v bran

1) *Glasnik SED*, 34/1994, št. 1-2, str. 10-16.

2) *Glasnik SED*, 34/1994, št. 1-2, str. 14.

3) *Glasnik SED*, 34/1994, št. 1-2, str. 16.

4) Vrečer Natalija, *Etnološki versus antropološki pristop*. V: *Glasnik SED*, 34/1994, št. 1-2, str. 17.

5) Muršič Rajko, *O razmerju med etnologijo in kulturno antropologijo ter predvsem o teoriji v etnologiji*. V: *Glasnik SED*, 34/1994, št. 1-2, str. 10.

in da bi hkrati s tem lahko nazorno pokazal, kako je prišlo do krepkega nesporazuma, zaradi katerega me je univerzitetni profesor etnologije na Filozofski fakulteti Slavko Kremenšek najprej obdolžil za izvajalca napadov na *etnologijo*,⁶⁾ kmalu zatem pa me navedel še kot "najnovejši primer" podcenjevalnega odnosa do *etnografije* ter umevanja, da naj bi imela etnologija "nadrejeni značaj" nad "etnografskim delom".⁷⁾ Če napadam etnologijo in obenem postavljam etnologijo nad etnografijo - kako moram tedaj prezirati šele etnografijo! Priznati moram, da sem bil ob drugi omembi osupel (ob prvi ne), še toliko bolj zato, ker je obe moji grdobiji Kremenšek dokumentiral z *istim* navedkom iz moje spremne besede h knjigi J. Goodyja *Med pisnim in usnim*, kjer sem izjavil, da se "tradicionalni folkloristi in poznejši etnologi Evrope ... po svoje motajo med odpadki zgodovine".

Ko je Kremenšek v tej izjavi razbral napad na etnologijo, nisem bil osupel. Zadevo sem si razložil s tem, da je preveč občutljiv na rabo trivialnih besed (motati se, odpadki) za opisovanje resne dejavnosti in resnega predmeta njegove vede. Zdaj mi je v moralno oporo Rajko Muršič, ki se v omenjenem članku začudi, zakaj etnologi ne zmorejo nonšalanc fizikov, ko govorijo, da je "njihov" kvark čudna reč. (Tudi med psihoanalitiki se najdejo taki, ki so ponosni, da njihova veda prežvekuje ostanke filozofije; in v resnici obstajajo tudi etnologi in antropologi, ki menijo, da sta zadevni vedi *bricolage*, po domače brkljarija.) Zdelo se mi je škoda, da Kremenšek ni bil pripravljen upoštevati konteksta, iz katerega je lepo razvidno, da se izjava nanaša na tisti čas, ko se etnologija še ni emancipirala od zgodovine, ko je bila še manjvredna historična poddisciplina (manjvredna kajpada v očeh zgodovinarjev) in se je ukvarjala z zgodovino tistih "od boga zavrženih" ljudstev, ki se "pravim" zgodovinarjem niso zdela vredna pozornosti. Vzvišeno gledanje na etnologijo je med zgodovinarji živo še danes in ost moje izjave je bila uperjena proti zgodovinarjem, ne proti etnologom.

Ker pa sem vse prej kot poznavalec zgodovine slovenske etnologije, sem bil zares osupel, ko sem zvedel, da pravzaprav še bolj kot etnologijo preziram etnografijo in da sem le člen v verigi nekih Slovencev, ki so v petdesetih letih menili, da je etnografija manjvredna od etnologije. Šele iz konteksta se mi je posvetilo, da je Kremenšek moje "tradicionalne folkloriste in poznejše etnologue Evrope" samodejno prevedel v "etnografe" in da tega ni storil iz kakšne kapriciozne volje po ponarejanju moje trditve, temveč v docela logičnem skladu s svojim umevanjem etnografije. Kremenšku pomeni etnografija etnologijo Evrope; ali natančneje: distinkciji med etnologijo in etnografijo ustreza distinkcija med *Völkerkunde* in *Volkskunde*. Etnografija v tem pomenu je figurirala tudi v nekdanjem imenu oddelka (Oddelek za etnologijo in etnografijo). Kremenšek je zastopal mnenje, da gre za enotno vedo in da "institucionalno" ločevanje med etnologijo neevropskih ljudstev in etnologijo evropskih ljudstev spominja na apartheid. Zato je podpiral odločitev, da se etnografijo v imenu oddelka izpusti. Z njegovo argumentacijo se absolutno strinjam, strinjam se torej tudi, da je bila takratna odločitev za spremembo imena oddelka pravilna, ne razumem pa, zakaj se ga zdaj - v nepotrebnih konfrontacijah z "nebodijhtreba" antropologi - loteva dvom o pravilnosti te odločitve.

Meni etnografija niti v sanjah ne pomeni etnologije Evrope ali etnologije Slovencev ali *Volkskunde*. Z etnografijo razumem zbiranje podatkov na terenu (opa-

zovanje, pogovori itn.) in pretežno deskriptivno obdelavo teh podatkov. Do nedavnega sem bil prepričan, da je takšno umevanje etnografije danes splošno, še zmeraj pa sem prepričan, da izrazito prevladuje. Ne verjamem, da je zunaj "nemško-slovanskega kroga" mogoče najti koga, ki mu etnografija pomeni etnologijo Evrope ali njegovo nacionalno etnologijo; kvečjemu je mogoče najti koga, ki mu je ta malone ezoteričen pomen pojma etnografija poznan. Hkrati pa je tudi današnji pomen pojma etnografija v "nemško-slovanskem krogu" (naj mi bo odpuščena ta skovanka, ki jo uporabljam zgolj kot deskriptivno skrajšavo) dodobra znan. Navsezadnje je že Malinowski razumel etnografijo v današnjem pomenu. V tem pomenu jo, če nisem ravno v hudi zmoti, razume tudi moja generacija slovenskih etnologov.

Etnografija v tem pomenu je standardno opravilo tako etnologov kakor socialnih ali kulturnih antropologov. Ker je etnografija specifično opravilo etnologov in antropologov, vendar pa ni njihovo edino opravilo, bi bilo nesmiselno govoriti o etnografiji kot vedi. S principi etnografskega dela se ukvarjata etnologija in antropologija v ustreznih razdelkih. Takšno umevanje etnografije nedvomno razodeva vsakdanja raba besede. Pretežno deskriptivne etnološke oziroma antropološke monografske študije se navadno imenujejo etnografske monografije. O nekem se reče, da je njegova etnografija dobra (bogata, izčrpna, zvesta...), da pa ni mogoče isto trditi za njegovo teoretizacijo (ali da teoretizacije sploh ni: o takem etnologu ali antropologu se reče, da je zgolj etnograf). Ali pa narobe: o Lévi-Straussu Angleži pravijo, da je sicer dober teoretik, da pa je njegova etnografija (njegov "teren", pa tudi njegovo ravnanje z etnografskimi podatki) dvomljiva. In tako naprej.

Tako razumljeno etnografijo prakticiram tudi sam. V etnografskem opravilu vidim veliko več kot nujno zlo, etnografije ne podcenjujem in pri tem mi je vseeno, ali se nanaša na Slovence ali na koga drugega. Z veseljem pa bi slišal Kremenškovo pojasnilo, zakaj operira s pojmom etnografije, ki je že dolgo zunaj splošne vsakdanje rabe, torej z anahronističnim pojmom. Zanimalo bi me tudi zvedeti, s katerim imenom označuje tista opravila, ki se danes imenujejo etnografija. Zanima me še, ali Kremenšek dananjega izrazito prevladujočega pomena pojma etnografija zares ne pozna, seveda pa kaj takega težko verjamem.

Kajpada lahko razumem, da se Kremenšek navezuje na terminološko tradicijo slovenske etnologije. Da ima do te tradicije kakršen koli odnos, je najbrž hvalevredno, ni mi pa jasno, zakaj bi morali biti sužnji te tradicije celo tedaj, ko gre za vprašanje zastarele terminološke rabe. Je morda ta terminologija ustrežnejša, pravilnejša, boljša? V etimologiji besede etnografija ni nič takega, kar bi napotovalo k etnologiji Evrope. Prepričan sem, da Kremenšek ve, da je etnografija v pomenu etnologije Evrope rezultat idiosinkratičnih "zgodovinskih okoliščin": taistih okoliščin, zaradi katerih so npr. Francozi etnologiji Evrope pravili folkloristika. Ali drugače povedano: zakaj se zdi Kremenšku samoumevno, da se slovenska etnologija ozira po nemški? Je to nujno zaradi kakšne metafizične podobnosti duš ali je nemara današnja nemška etnologija - v kar nisem niti najmanj prepričan - najboljša od vseh? Ali pa gre zgolj za samoumevnost, ki je učinek tradicije in njenega determinativnega vpliva na učenje tujih jezikov?

6) *Gl. Glasnik SED*, 33/1993, 3-4.

7) *Glasnik SED*, 34/1994, št. 1-2, str. 5.